

nøglehullet

NR. 3 1996

TIL LOKAL-
HISTORIEN

NYT FRA LOKALHISTORISK ARKIV & FORENING I ALLERØD KOMMUNE

Lillerød Lervarefabrik fotograferet 1909. Et kendt pottemageri, der leverede lertøj til et stort opland.

Beklageligvis lukkede pottemagerværkstedet for et år siden, men noget af virksomhedens lertøj kan for tiden opleves i udstillingen om nordsjællandsk lertøj på Nordsjællandsk Folkemuseum.

PROGRAMMET

RUNDVISNING PÅ LERTØJSUDSTILLING

TORSDAG den 10.OKTOBER kl. 19.30 på Nordsjællandsk Folkemuseum, Helsingørgade 65, Hillerød. **(NB)**

Nordsjællandsk Folkemuseums sommerudstilling hedder i år Til GAVN, GLÆDE og OFFER - lertøj i Nordsjælland i 6000 år. Museets to inspektører FINN KRAMER og FLEMMING BEYER vise os rundt på udstillingen, der viser udviklingen i det nordsjællandske pottemagerhåndværk fra stenalderen til vore dage.

Lillerød-området har stolte pottemagertraditioner og er da også rigt repræsenteret på udstillingen. I sommerens løb har skiftende pottemagere og keramikere vist deres arbejder på udstillingen, og i oktober er det Leif Max Hansen fra Blovstrød, der afslutter sommerens udstilling.

Tilmelding til arkivet senest 9. oktober kl. 13.00.

Der bliver mulighed for samkørsel, hvis det aftales ved tilmeldingen.

TEGLVÆRKET I BLOVSTRØD

TORSDAG den 28. NOVEMBER kl. 19.30 i Blovstrød Sognegård, Kærvej 20, Blovstrød. **(NB)**

En anden måde at udnytte egnens ler på var den industrielle fremstilling af mur- og teglsten på Allerød og Blovstrød Teglværker. Blovstrød Teglværk var i sin tid Nordens største teglværk og har leveret sten til et utal af ejendomme i hovedstadsområdet bl.a. Hovedbanegården. HAKON FABRI-CIUS viser lysbilleder og fortæller om teglværksdriften og livet på teglværket.

DEN FØRSTE KRO I LILLERØD

Den 11. december 1759 underskrev Frederik V en bevilling (1), som gav ret til at oprette en kro i Lillerød. Inden udstedelsen af denne bevilling eller dette privilegium havde amtmand Gram været igennem nogle sjælekvaler ifølge den eksisterende korrespondance (2). Han skriver, at han har holdt ansøgningen tilbage for at overveje, om kroen virkelig var nødvendig for de rejsende på strækningen København - Frederiksborg. Han har dog ladet sig overbevise om, at kroen er nødvendig, og måske kan den samtidig føre til, at smugkroerne forsvinder i området.

Bevillingen blev givet til konsumtionsforvalter Abel, Hillerød. Samme Abel var en mand med mange forskelligartede økonomiske interesser. Og krobevillingen synes at have været en måde at investere kapital på i datiden. Man skal derfor heller ikke forestille sig, at Abel selv driver kroen. Som andre i hans situation ansætter han en bestyrer, oftest kaldet kromanden, til at drive kroen.

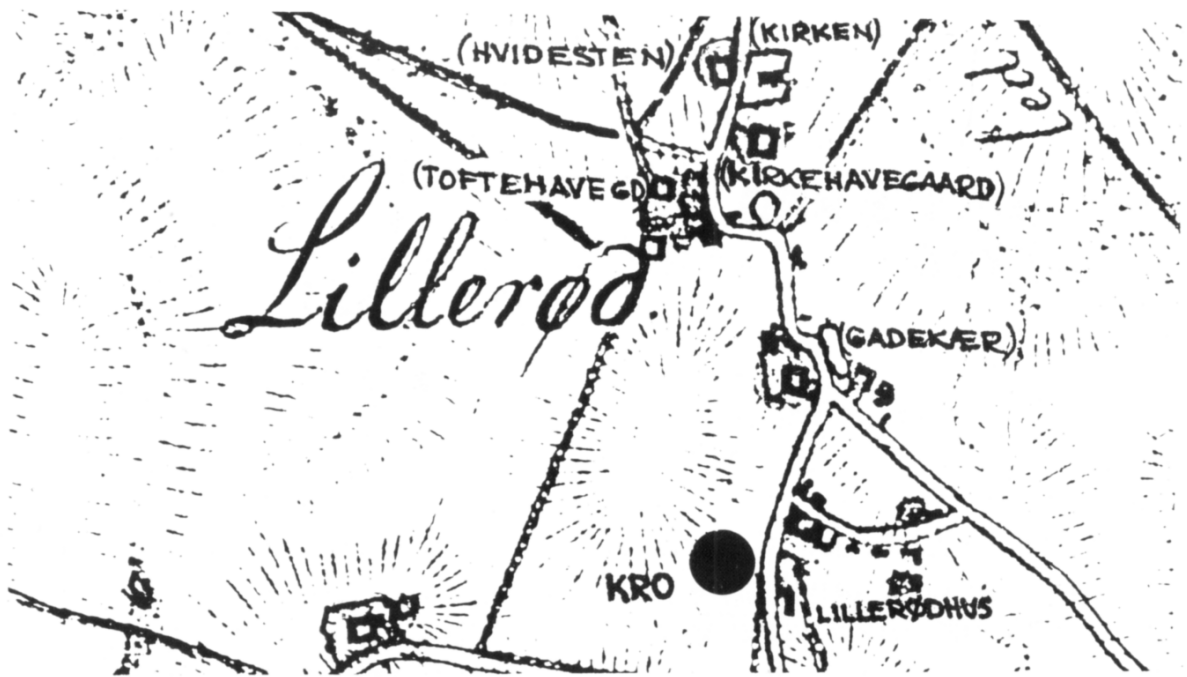
Hvad kræver en bevilling ?

Kromandens første pligt er at lette

forholdene for de rejsende, som skal kunne få "Logementer samt Spiise- og Drikkevahrer til Nødtørftighed og for en billig Betaling". Dernæst forbydes det kromanden at brygge øl eller brænde brændevin. Staten forlanger af hensyn til byernes næringsliv, at alle drikkevarer skal købes i nærmeste købstad. Kroerne er også et skatteobjekt, idet der skal betales en årlig afgift, her 6 rdl. og 4 mark. Endelig kommer det moralske: Kromanden skal se til, at der ikke bliver tale om "Fylderi og Tiidsspilde for Bonden eller andre". Ellers kommer myndighederne og tager privilegiet tilbage. Jacob Abel dør 1763, og hans enke Marie Eleonora får lov til at overtage bevillingen på sin livstid. (3)

Kromændene og kroen

Kromændene i denne periode kendes kun indirekte fra Lillerød Kirkebog. Til 1769 hedder han ANDERS MARKUSSEN. Hans familieforhold er meget sørgelige. I 1760'erne føder hans kone 4 børn, der alle dør ganske små. Da konen

Kroens sandsynlige placering i Lillerød. Udsnit af militærkort. (1816)

med barn dør i barselsseng i 1769 (4), forlader han Lillerød og gifter sig til en gård i Uvelse.

Den næste kromand bliver DAVID SØRENSEN, 1769-1772. Han var fra Gørløse, hvor hans svigerfar var kromand. Han havde igen været kusk hos amtmand Gram, så man kan konstatere, at forbindelser altid har været nyttige. 1772 overtales David Sørensen af regimentsskriveren til at overtage Borupgård i Lillerød (5), som var i meget slet stand. Madam Abel viste sin interesse for kroen ved at optræde som fadder i begge familier.

Hvem der blev kromand i 1772, ved jeg ikke. Men i foråret 1787 lader madam Abel kroen gå på offentlig auktion (6). Vi får at vide, at den ligger i Lillerød by og består af krobygningen og 2 tilbygninger. Der tilføjes, at den var "nybyggt for nogle Aar siden". Ved 3. auktion

den 25. april afgav OLE ANDERSEN, møller i Hestetangsmøllen, det højeste bud, 250 rdl. og fik således hele herligheden. Fra folketællingen 1787 i Lillerød ved vi, at Ole Nielsen var 25 år og drev kroen med et ældre tyende. Den unge mand synes at have gabt over mere end han kunne klare. Først på året 1789 er kroen igen på offentlig auktion. Denne gang går kroen til RASMUS HØRNING, fuldmægtig ved amtsstuen. Han får den for 157 rdl.(7)

Ved denne auktion får vi en ret detaljeret gennemgang af krobygningerne. Hovedbygningen bestod af 11 fag af mur og bindingsværk dækket af et stråtag. Den var "...indrettet til 2 Stuer, et Kiøkken og Spiise Kammer og Kielder samt et Senge Kammer og et lidet Øl Kammer, Forstue og Portrum og over Bygningen en Quist med 3

Efter beskrivelsen kan den første kro have set sådan ud.

Tegn.: Poul Abrahamsen.

Fag, og i Bygningen tvende Bilægger Ovne". Dernæst er der en tværbygning bestående af 7 fag, indrettet til skorsten, bagerovn, tørv og fårehus med klinede vægge og stråtag. Endelig nævnes et gammelt baghus bestående af 9 fag klinede vægge med stråtag til stald, hø og lade.

Lillerød kro synes forfulgt af en uheldig skæbne. Den brænder, sandsynligvis mellem marts 1789 og foråret 1790. Branden findes kun omtalt forbigående i et skøde af 1796.(8)

Hvornår det nu end er, så møder den nye kroejer, Hørning, op med helt nye ideer. I august skriver han til Rentekammeret om dels at måtte overtage bevillingen på Lillerød kro efter Ole Nielsen, dels om "at jeg maatte forundes den

Vacante Huus-Plads paa Gaardmand Mads Jensens Lod i Vassingørød, som og der paa det udflytte Lillerød Kroe".(9) Den 30. oktober bliver begge dele bevilget. (10) Lillerød kro flytter ud på husmandslodden på Vassingørød Mark. Vi ved også nogenlunde, hvor stedet er, idet Mads Jensens gård hed Holmegård og havde matr. nr. 8 af Vassingørød by. (11) I begyndelsen beskrives stedet som Studshøj på Vassingørød Mark, så det må vel være omtrent, hvor rideskolen Studsborg ligger i dag, lige ved Farum Lillevang.

Hvor lå Lillerøds første kro ?

Ingen ved det ganske bestemt. I privilegiebrevet af 1759 står kun, at kroen får anvist byggeplads og skal betale indfæstning og årlig grundskat på samme måde, som når staten ellers udlejer huse. Det bedste spor indtil nu stammer fra Amtsstuenes fæsteprotokol.(12) Der står, at Peter Jørgensen den 6. april 1812 fik fæste på hus nr. 19 og "den afbrændte kros plads". Ifølge den tidligere kommunesekretær Ebbesen lå kroen på Gl. Lyngevej overfor Lillerødhus. (13) Denne beliggenhed passer godt med vejen til København og nær ved den gamle landsby.

Studsborg Kro

Skulle man overholde formaliteterne, måtte man sige, at fra 1790/91 ligger og drives Lillerød kro på Vassingørød Mark ved Studshøj.

begravet i Uggeløse. (17) Enken Bay fører altså kroen videre. Hun har nok været en handlekraftig dame, da hun allerede 2 uger efter mandens død søger Rentekammeret om at måtte overtage bevillingen efter sin mand. (18) Måske har hun handlet så hurtigt, da kromændene i Lyng og Farum begynder at føle sig truet på brødet, hvilket egentligt er forståeligt nok, når man ser på et vejkort.

Den første klage (19) kom allerede i juli, før Bays død. Klagen går ud på, at Bay holder værtshus uden bevilling. Klagen afvises af Rentekammeret efter amtmandens råd med henvisning til, at bevillingen tilhører Hørning, som blot lader en anden forvalte den for sig. Så enken Bay får bevillingen med det forbehold, at hun kun har den, så længe Hørning lever. Ved hans død bortfalder den. (20) Det ser ud til, at der stadig har været en lokal fejde mellem Studsborg kro på den ene side og Lyng og Farum kroer på den anden side.

Således skriver enken Bay i foråret 1800 til Rentekammeret og beder dette forbyde, at kromandens søn i Farum flytter kroen ud til vejen, HVIS han skulle ansøge om det. Det er for sladderagtigt for Rentekammeret. Sagen henlægges uden kommentarer. (21)

Kroens endeligt

Kroens døds kamp bliver lang og sej. Enken Bay tager ikke et nej for et nej. I 1801 forlyder det, at hun

vil sælge kroen til en skræddermester Meyer fra København. Kroen synes da at være i rimelig god gænge, da folketællingen i 1801 viser, at den bestyres af et midaldrende ægtepar med 3 tjenestefolk. I årene 1801-1803 søger enken gentagne gange om at få overført krobevillingen til først den omtalte Meyer og senere en anden mulig køber. (22) Dertil kommer klager fra nabokromændene over, at kroen drives af snart den ene snart den anden uden bevilling. (23) Man kan næsten høre et lettelsens suk, da amtmanden i 1803 kan meddele, at Hørning er død, så Studsborg kro skal nedlægges. (24)

Men enken giver ikke op. De næste par år søger hun om at få bevilling på kroen, og ligeså regelmæssigt får hun afslag. (25) Så skifter hun taktik. Hun foreslår Rentekammeret at købe kroen af hende for 1.960 rdl. Hvis kammeret ikke vil købe kroen, kunne det passende give hende en godtgørelse for den fratagne kroholdsret. (26) Man afslår dette såvelsom et forslag om understøttelse til hendes børn af den kongelige kasse. Endelig finder hun på noget, som Rentekammeret bevilger: Hun bliver fritaget for bygningsafgift af sin ejendom Studsborg. (27) Den besværlige enke forsvinder endelig fra Rentekammerets brev-bunker i 1807, da hun sælger kroen til den tidligere nævnte skræddermester Meyer mod en panteobligation på 2.500 rdl. (28) Om Meyer

Kroens køkken var som andre sjællandske ildsteder. (Frilandsmuseet).

derefter har drevet kroen uden bevilling, ved jeg ikke; men helt færdig med Studsborg eller Lillerød kro er vi først 1816, da den nedbrænder. (29)

Ny alkoholpolitik

Den mærkværdige flytning af Lillerød kro ud på Vassingerød Mark, nærmere ved de to nabokroer end nogensinde, mener jeg skyldes en stramning i statens syn på kroer og deres funktion i samfundet.

1778 får Rentekammeret indsendt lister over kroer i Nordsjælland med mange detaljer. Oplysningerne skal bruges til "En Betænkning angaaende sammes Nødvendighed for Reisende eller hvorvidt de meer til Misbrug og Fylderie kan give

Anledning". Amtets kommentar om de seks kroer på Frederiksborg Rytterdistrikt er, at de giver ikke "Anledning til Fylderie uden ved Misbrug, som med god Politie og orden kan hæmmes; i øvrigt anses de for at være til nytte saavel for de Reisende som for de Folk, der har lang Vej fra Kirkerne til deres Hjem".

1786 er alt ændret. Den skrappe, restriktive politik er vedtaget. Amtmanden meddeler nu Rentekammeret, at 19 kroer i Nordsjælland kan nedlægges, deraf fire i Frederiksborg Rytterdistrikt; blandt dem Lillerød og Lyngø kroer. (30)

Begrundelsen er, at de har ført til fylderie og fordærvelse blandt almuen, så til bondestandens velfærdsbefordring skal de nedlægges, når fæstet ophører.

Denne politik har sikkert været velment, men man kan dårligt tænke sig, at den har kunnet afskaffe menneskenes lyst til stærke drikke, så der er nok opstået smugkroer i dens kølvand - en tankegang, som amtmand Gram gav udtryk for i 1759.

Karen Andersen

Noter:

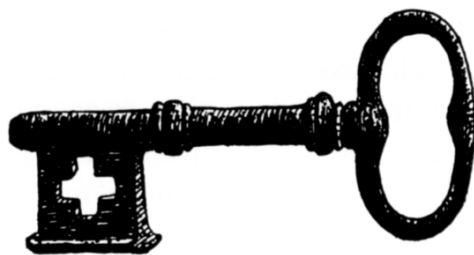
(1) Rigsarkivet (RA) Rtk. 2212 - 98-99

(2) RA Rtk. 2416 -10

(3) se note (1)

- (4) LAFAK Kirkebog 1739-1814s.
14, 15b, 16, 18, 104b
- (5) Fr.borg Ryttergodt Distrikt Jordebogs Regnskab 1772, 24.4
- (6) Landsarkivet (LA) Gl. Fr.borg og Kronborg Amter, Skøde- og Panteprotokol 1769-1795s. 244-245.
- (7) Som note (6)
- (8) LA Skøde- og Panteprotokol 1795-1802s. 453-454.
- (9) LA Gl. Fr.borg og Kronborg Amter, Partikulære Breve 1790/407.
- (10) RA Rtk. 2422-156-213, J. 18/3004
- (11) LA Fr.borg amt, Lyng- Fr.borg herred, Brandtaxation 1793-1800, film 1041.
- (12) LA Fr.borg Amtsstue, Fæsteprotokoller 1696-1832 Bog V.
- (13) "Fortid i Lillerød" udg. 1983 af LAFAK, s. 58.
- (14) LA Protokol for forsikrede bygninger 1793-1800 i Fr.borg og Kronborg amter, film 1040.
- (15) Som note (11)
- (16) Som note (8)
- (17) LAFAK Uggeløse kirkebog 1709-1814, s. 229
- (18) RA Rtk. 2422-156-213, J. 25/1224
- (19) RA Rtk. 2422-65, Kopibog nr. 1944
- (20) RA Rtk. som note (18) J. 25/1356
- (21) RA Rtk. som note (18) J. 27/671
- (22) RA Rtk. J. 26/3844, 4238, J. 38/1891, 1892, J. 29/1052, 1284, 3831.
- (23) J.29/1160, 1285, 3313
- (24) J.29/3624
- (25) J.29/3956, J. 30/484, J. 31/1417
- (26) J.31/1812, 2742
- (27) J.32/991, 1278
- (28) Se note (8)
- (29) Brandforsikringsprotokol for Lyng- Fr.borg Herred 1800-1872 afd. B, s. 739, film 1155.
- (30) RA Rtk. 2422 -666.

SPÆKHØKERE

Det virker påfaldende, at Blovstød Sogneforstanderskabs forhandlingsprotokol for årene 1851 til 1854 fortæller om en række håndværkere, der ønsker at skifte erhverv og i stedet at arbejde som henholdsvis skræddere, skomagere eller f.eks. bagere, så at tjene til det daglige brød ved at nedsætte sig som spækhøkere.

I "Ordbog over det danske sprog" er en spækhøker en "forretningsdrivende, der handler med fedevarer, viktualier, smør, æg, brød, og visse urtekramvarer m.m."

I samme ordbog citeres en anordning fra 5. juni 1771:

"Ingen må nedsætte sig som Spækhøker, før han har 3 Tdr. Smør, 2 Skpd. Flesk, 2 Skpd. Ost, 3 Tdr. Erter, 2 Tdr. Byg og 1 Td. Havregryn".

Hvorfor vil disse håndværkere nu være spækhøkere?

Det fortæller referaterne ikke noget om. Det nævnes kun, at den eller den har indleveret en ansøgning om at måtte nedsætte sig som spækhøker på et angivet sted i sognet. Sogneforstanderskabet kan så anbefale med en påtegning og videregående ansøgningen til birke-dommeren i Hirschholm.

Behandlingen af en sådan ansøg-

ning er typisk refereret således i forhandlingsprotokollen:

"Sogneforstanderskabsmøde den 30. September 1852: Skræder Anders Pedersen af Bloustrød mødte og indleverede en Ansøgning om Tilladelse til at etablere en Spækhøkerhandel i hans eiede Huus i Bloustrød By. Formanden lod Sagen afhandle i et hemmeligt Møde, hvor flere af Sogneforstanderne udtalte den Formening, at man saavel af Hensyn til Mandens Trang som af Hensyn til Sognets Beboere ikke kunne give Ansøgningen absolut Afslag, men at man dog maatte i Paategningen udtale sig imod at et saadant Udsalg etableredes i Bloustrød By selv, hvor der ikke var nogen Trang hertil, eftersom Kroen allerede var i Besiddelse af et saadant Privilegium." Formanden gav derpaa en Paategning som blev oplæst og bifaldet, "hvorefter den bliver at indføre i Copibogen."

Fra sogneforstanderskabsmødet den 14. december 1852 refereres følgende om den videre behandling af samme sag:

"Skræder Anders Pedersen i Bloustrød udtalede i et Svar til Sogne-

*I Bloustrød Kro var indrettet købmandsforretning til langt op i 1960'erne.
Postkort fra århundredskiftet.*

forstanderskabet, at han om faae Dage vilde fremkomme med en fornyet Ansøgning om Tilladelse til at drive Spækhøkerhandel og bad om Sogneraadet allerede nu vilde opsætte (udarbejde) den Paa-tegning, man agtede at give An-søgningen, for at Ansøgningens indgivelse ikke skulde forsinkes til næste Møde. Man vedtog at give Ansøgningen, naar den leveredes til Formanden, følgende Paategning: "I anledning af foranst. Ansøgning maa Sogneforst. erklære, at An-søgeren er en meget trængende Mand, der som Krøbling maa anbefales til at finde lovligt Erhverv paa den Maade, han maatte blive istand til at erhverve sig samme. Imidlertid mener Sogneforst. at eet Udsalg af Spækhøkervarer er i Bloustrød By fuldkommen tilstrækkeligt; da derfor Ansøgeren som en

fattig Mand aldrig vil kunne udholde Concurrencen med Bloustrød Kro. Derimod vil han i andre af Sognets Byer langt bedre kunne finde Udkomme paa den ansøgte Maade, og hertil maa Sogneforst. med denne Paategning meget anbefale ham."

Videre om samme ansøgning den 4. januar 1854:

"Da Birkedommer Mourier havde forespurgt i Anledning af en Ansøgning om Tilladelse til at etablere et Spækhøkerudsalg i Bloustrød, hvorvidt det kunne være ønskeligt, at der i Bloustrød fandtes et Udsalg foruden det i Kroen bestaaende, og hvorvidt man forment at i Selsmark en Høker kunde finde Udkomme, besluttede man at Sognepræsten skulde give følgende Paategning: I Anledning af den gjorte Forespørgsel maa Sogneforstander-

skabet erklære at flere Udsalg og den deraf følgende Concurrence vel kunde være ønskelig for Priserne og de Fattiges Tarv, men at den anden Følge deraf, at nemlig disse Udsalg let og almindelig udartede til Smuu Kroe ikke kunde være ønskeligt.

Hvad angik et Udsalg i Selsmark og hvorvidt et saadant kunde give Udkomme kunde man vanskeligt have nogen Formening om, da mange Forhold, som ikke let kunde forudsees, i sligt udøvede deres Indflydelse, selv om i dette Øjeblik Antallet ei var stort af de Familier som nærmest syntes at ville benytte et saadant Udsalg."

Hvis vi vender tilbage til spørgsmålet om, hvorfor så mange pludselig vil være spækhøkere i 1850'erne, kunne man kaste et blik på detailhandelens vilkår i denne periode.

Købstæderne havde hidtil haft et uindskrænket monopol på handel med landbrugets produkter, som bønderne skulle transportere ind til byen, men fra 1815 blev det tilladt prangere, at ved såkaldt forprang at opkøbe små varepartier hos bønderne, og bringe dem til byerne. Landbefolkningen skulle stadig foretage deres indkøb i købstaden. Denne regel var svær at kontrollere, hvilket medførte flere og flere dispensationer.

Det er måske denne udvikling, der har inspireret småhåndværkerne i Bløvsrød til at gribe chancen for et bedre udkomme.

Også dengang haltedede lovgivningen bagefter udviklingen, så først i marts 1856 kom "Lov om Høkerhandel paa Landet", den såkaldte Høkerlov, der tillader handel på landet uden særlig bevilling, men dog bevarer en vis beskyttelse af købstædernes handel, som udtrykkes i §5: "Ingen saadan Høkerhandel maa drives nærmere ved nogen Kjøbstad end een Miil fra Byens Axeltoev".

Enhver købstad havde sit akseltov, det sted hvortil bønderne skulle transportere deres produkter i vogne.

Max Jakobsen og Per Jørgensen

Kilder:

Vagn Skovgaard-Petersen:

Danmarks Historie, bind 5.

Gyldendal: Ordbog over det Danske Sprog.

Bløvsrød Sogneforstanderskabs Forhandlingsprotokol 1842-1871.

DA ÅNDERNE DANSEDE I LILLERØD

Spiritisme er som bekendt troen på, at visse mennesker, de såkaldte medier, kan komme i kontakt med afdødes ånder og overbringe budskaber fra disse i form af bankelyde, automatskrift eller ligefrem i materialiseret form som tåger eller "ånde-stof".

Åndemaneri har været kendt i årtusinder, men på trods af, at Mosesloven og senere kristendommen forbød dette, blev kommunikationen med åndeverdenen holdt ved lige op igennem tiden i de såkaldte okkulte selskaber.

Den moderne spiritisme opstod i USA i 1848 som følge af nogle bankelyde, der blev tilskrevet ånder. Bevægelsen fik hurtigt stor udbredelse, også i intellektuelle kredse, og der blev oprettet spiritistiske foreninger og selskaber med egne kirker rundt om i både USA og Europa. Bevægelsen nåede her sit højdepunkt under og kort efter 1. Verdenskrig, hvor mange efterladte til krigens ofre ønskede at få kontakt med de afdøde.

I dag er det nok kun de færreste, der ved, at Lillerød i 1920'erne og 1930'erne var centrum for flere spiritistiske cirkler og sågar husede

Oline Paulsen

"Danmarks mest kendte og mest betydnende spiritiske medium",
Oline Paulsen.

Fru Paulsen var født i 1868 og blev gift med Edmund Paulsen, der var fyrbøder hos Fritz Hansen i Allerrød. I en artikel i Spiritistisk Tidende fra oktober 1926 fortæller fru Paulsen om, hvordan hun blev medium:

"Jeg blev født paa Landet ude i Horns Herred. Da jeg var 11 Aar gammel, saa jeg en afdød Slægtning. Jeg saa hende mange Gange. Mine Forældre kunde ikke forstaa dette, thi de kunde intet se, og vi havde jo aldrig hørt noget om Aander eller kendte Spiritismen. Fra den Tid og til mit 26de Aar saa jeg af og til nogle af vore afdøde Slægtninge og Bekendte og hørte ligeledes Stemmer, men vidste som sagt ikke, hvad det var. Saa kom jeg til

En ånd materialiserer sig på fru Paulsen.

København, lærte Spiritismen at kende, og da jeg selv begyndte at eksperimentere, fik jeg straks Automatskrift, Bankninger i Stole og Borde m.m." På "indtrængende Opfordringer" dannede Edmund og Oline Paulsen nu en spiritistisk cirkel, og "i hele to Aar samledes vi hver Ugedag uden saa meget som en Skygge af den ringeste Aandemeddelelse eller Fænomen fremkom, ja ikke saa meget som en svag Bordbankning". "Så pludselig en aften blev jeg løftet op fra stolen, mistede min bevidsthed og en fremmed Intelligens talte gennem mig...Fradette Tidspunkt begyndte min Trance-Mediumitet... Kort Tid

efter begyndte vi at interessere os for Materialisationer, og vi kom sammen en lille Kreds i tre Aar", uden at noget skete.

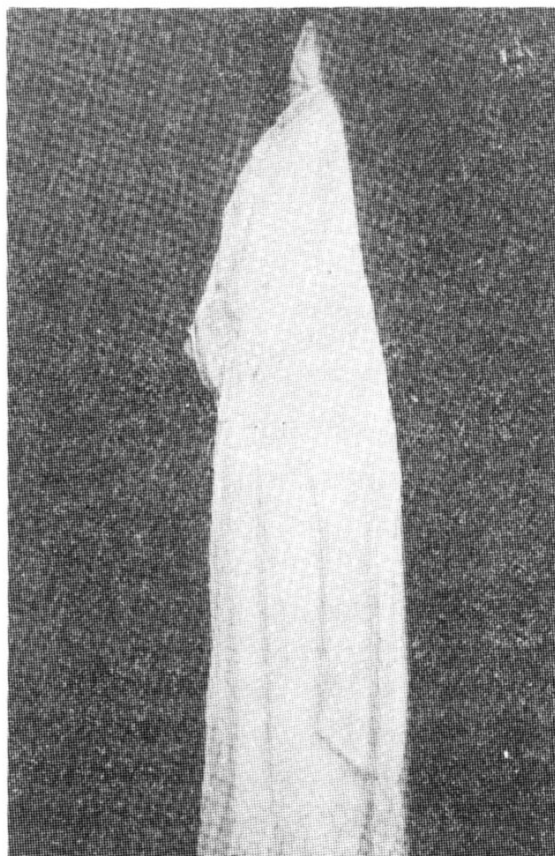
Det er en utrolig tålmodighed fru Paulsen og hendes familie atter engang udviste, og en mere utålmodig kreds ville nok være stoppet. Fru Joh. Stoltz fortæller i Psykisk Forskning 2/1926 om seancerne: "En Kreds bestaaende af den nærmeste Familie, voksne Børn og Svigerbørn, og Mediets gamle Moder, sad nu i 3 - tre - Aar hver Torsdag aften i 2 Timer i fuldkommen Mørke uden at faa det mindste Resultat. Endelig i Foraaret 1923 begyndte de første svage Fænomener at vise sig".

Fru Stoltz lærte på dette tidspunkt fru Paulsen at kende, og hun deltog herefter i seancerne og fotograferede i flere tilfælde de "materialiserede ånder" med mere eller mindre held.

Ved seancerne, der foregik i seanceværelset, sad mediet i et kabinet med et forhæng imellem sig og de øvrige deltagere. Disse sad så i en halvkreds udenfor forhængen, hvor der siden fænomenernes begyndelse, brændte et svagt rødt lys. Fru Stoltz beskrev materialisationerne som "svage Taagestriber i Kabinetets Aabning; efterhaanden som Tiden gik, blev de tættere, de gled udenfor Forhængen og kom lidt ud i Kredsen. Formen var knap menneskelig...ofte kun som en Stribe... Undertiden strakte disse dampagtige Former sig helt op til Loftet,

til andre Tider rullede de sig sammen som en Boldt eller bredte sig ud paa Gulvet indenfor Kredsen som et Tæppe eller snarere som en slags "Mosekonens Bryg", det naaede en Aften saa højt som til Knæene..."

Det var ikke altid, at fru Stoltz var lige heldig med fotograferingen, men der var altid en forklaring på de dårlige resultater. I Spiritistisk Tidende 2/1926 fortælles: "Der blev ved denne Seance (april 1925) fotograferet to Gange, men den sidste Gang mislykkedes Fotograferingen, fordi Fotografen havde glemt at aabne for Kameraets Objektiv...Fotografi I blev egentlig ikke taget paa det rigtige Tidspunkt, Fænomenet bevægede sig nemlig stadig frem og tilbage gennem Kabinettets Forhæng og burde være taget, mens det stod fremme i Kredsen blandt Deltagerne. Men en forstaaelig Nervøsitet hos Fru Stoltz, der skulle fotografere, og som benyttede en Haandlampe til Magniumlyset, og ved en tidligere Lejlighed kort forinden havde faaet hele Haanden forbrændt, forpassede det gunstige Øjeblik. Derved er Fænomenet taget i det Øjeblik, det træder igennem Forhænget og det halve af Hovedet skjules af Skyggen...Dette Resultat er den formentlige Aarsag til Mistænkeliggørelsen af Fænomenet af dem, som *ikke* har overværet Seancen". Flere indenfor den spiritistiske kreds stillede sig tvivlende overfor ægtheden af fru Stoltz's fotografi

"(Foto I)" - Ånden går sin vej.

(Foto I), og denne beskyldning om bedrag, fik fru Paulsen til at forlange, at der for eftertiden kun blev fotograferet, når forhænget var trukket fra, og hun selv kom med på billedet. Dette var imidlertid ikke muligt, "da det i følge alle Seanceregler var ugørligt at aabne for Kabinettet saalænge de materialiserede Skikkelser bevægede sig ude i Kredsen". Så var man over det problem!

Fru Paulsen døde i 1928, men både hendes mand og nogle af børnene fortsatte i det spiritistiske miljø. Man dannede den spiritistiske cirkel "Olines Minde", hvor datteren Marie blev medium.

I 1934 blev de spiritistiske menig-

heder imidlertid dybt rystet, da lederen af Daniels-kirken og Spiritistisk Mission, pastor Alfred Nielsen og hans hustru, hver blev idømt 18 måneders fængsel for bedrageri samt krav om tilbagebetaling af kr. 120.000 til boet efter et medlem af kirken.

Det sidste skud for boven fik spiritismen i 1950, da professor Preben Plum afslørede mediet Anna Rasmussen Melloni, hendes mand og den skrivende og bankende ånd,

dr. Lazerus. Ægteparret Melloni gik med til en seance i Plums hjem under overværelse af Karl Bjarnhof og Aksel Dahlerup fra Radiofonien, og filmene fra de to skjulte kameraer viser tydeligt, at fru Melloni brugte sine tæer til både at banke og skrive mystiske tegn på en tavle under bordet. Sommerens store revysucces det år blev Liva Weel og Ib Schønberg, som i Cirkusrevyen sang visen med omkvædet:

"Det var mig og Melloni og Lazerus, det var os to og så det lille åndepus. Hver en åbenbaring har nu fået sin forklaring.

Det var bare mig der var der med en tå!"

Efter denne afsløring var det ikke let at få nogen til tage ånderne alvorligt.

Birthe Skovholm

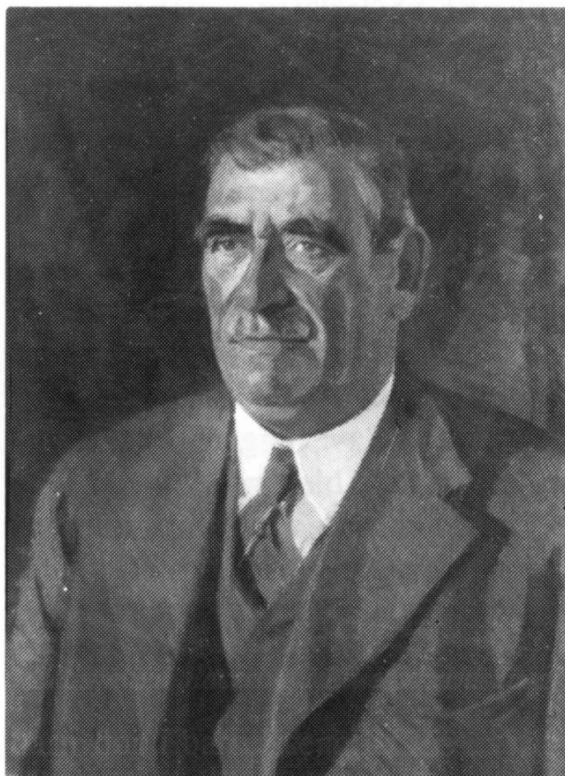
ARKIVNYT

Arkivet har i sommer modtaget to portrætter af P.D. Jensen, (1880-1955). P.D. Jensen var sognerådsformand i Lyng-Uggeløse gennem 37 år fra 1917 til 1954 og desuden medlem af Folketinget for Radikale Venstre. Man kan ikke dykke ned i Lyng-Uggeløses nyere historie uden hele tiden at støde på P.D., der var med i et utal af foreninger og bestyrelser. Han boede fra 1917 på ejendommen Moselund på Hillerødvej 46, der blev nedrevet til

fordel for butikscentret sidst i 1960'erne. De svage i samfundet havde en særlig plads i P.D.'s hjerte, og det var hans fortjeneste, at De gamles Hus - det nuværende Lyngehus - kunne åbne i 1941 på nabogrunden til Moselund. Det særlige forhold, der var mellem De gamles Hus og P.D. Jensen, er da også en af grundene til, at LA-FAK's bestyrelse har besluttet at deponere de to oliemalerier på Lyngehus, hvor mange af beboerne stadig kan huske den gamle "sognekonge".

De to P.D. Jensen-portrætter malet henholdsvis af Th. Hagedorn-Olsen i 1947 og af en for os ukendt maler med signaturen OH i 1948

Nederst: P.D. Jensen forblev landmand. Her ses han til venstre ved tærsketid i 1930.

EFTERLYSNING

FOTOGRAFIER FRA "MØG- GÅRDEN"

Fra 1901 til 1925 havde Københavns Grundejeres Renholdnings-selskab en oplagsplads for den københavnske natrenovation ved den nu nedrevne Allerødgård, hvor nu Allerød Have ligger. De fulde lokumsspande blev ved Kløvermarksvej læsset på de såkaldte "chokoladevogne" og kørt ad jernbanen til latrindepotet ved Allerødgård - i folkemunde kaldet "Møggården". Her afhentede egnens bønder så gødningen, der blev spredt ud på markerne til stor nytte for afgrøderne. (Læs mere i Nøglehullet 2/1989)

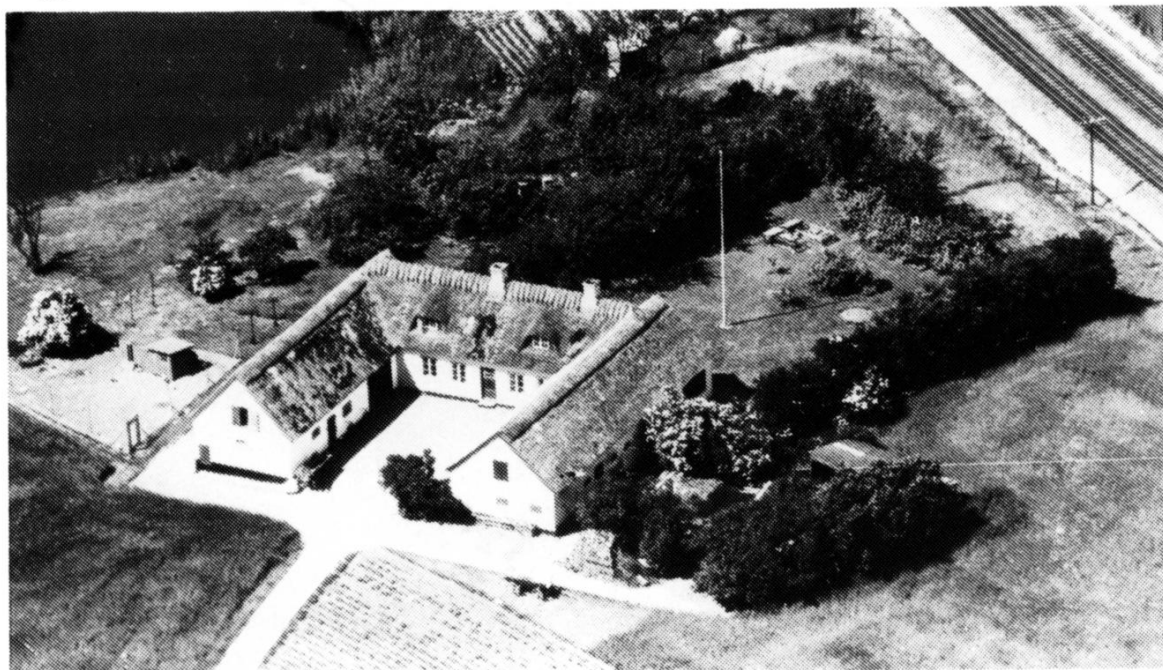
På Arkivet har vi flere fotografier af Allerødgård/Møggårdens byg-

ninger, men vi har ingen billeder af latrindepotet med de store tankanlæg, "chokoladevognene" eller af bønder, der afhenter "de rare sager" på vogne. Da en af vore medlemmer har efterlyst sådanne fotos, vil vi gerne høre nærmere fra læsere, der har fotos fra Møggården.

Birthe Skovholm

"Møggården" mens den endnu var intakt. Ca. 1948.

ARKIVNYT

FLYSTYRT I LILLERØD?

Vi har i sommer fået indleveret en ca. 18 x 10 cm stor "mindeplade" til Lokalhistorisk Arkiv.

Pladen er lavet af aluminium og sømmet fast på et uhøvlet brædt, der igen sidder på tværs på en ca. 40 cm lang pæl.

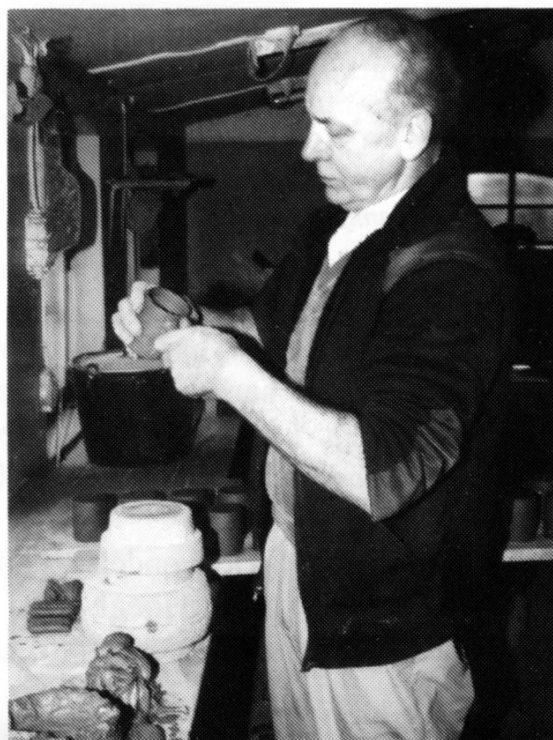
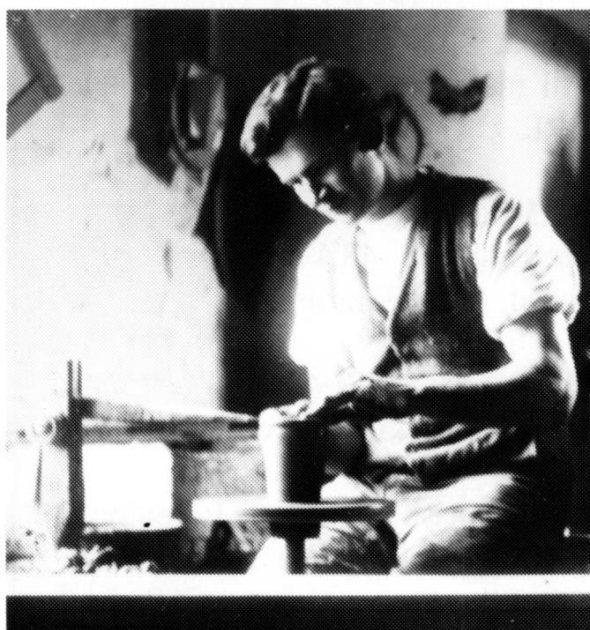
Teksten på "mindepladen" er skrevet med sort speed-marker og lyder: "TIL MINDE OM DE OMKOMNE VED FLYSTYRTET DEN 26. MARTS 1946 PÅ LILLERØD SOGNEMARK. FLY OG

BESÆTNING FORMODES AT VÆRE AF TYSK OPRINDELSE".

Pladen er fundet på hjørnet af Rådhusvej og Røglevej, hvor den lå i vejkanten. Udfra bl.a. pladens beskaffenhed og kildernes totale tavshed omkring et flystyrt i Lillerød-området i marts 1946, gætter vi på, at "mindepladen" er en rekvisit fra et spejderløb eller lignende. Hvis nogen af vore læsere kender historien bag "mindepladen", vil vi gerne høre den på Arkivet.

Lillerød Lervarefabrik er som andet sted omtalt godt repræsenteret på lertøjsudstillingen i Hillerød. Her ses to markante pottemagere: Albert Hansen (ca. 1930) og Ejnar Petersen (1995).

Lillerød Lervarefabrik i slutningen af 1940'erne. Bemærk det store brændelager og æltébassin. Det gamle pottemageri brændte i 1952, men man fortsatte produktionen i lagerbygningen i midten.

Lokalhistorisk Arkiv har til huse på Frederiksborgvej 59, Lillerød, 3450 Allerød. Arkivet har åbent hver tirsdag kl. 9.00-13.00 samt første onsdag/torsdag i månederne oktober til maj efter aftale med arkivleder Birthe Skovholm på telefon 48 17 08 91.

Henvendelse kan også ske til:
 Ole Høegh Post (formand) tlf. 48 17 53 26
 Wolthersvej 6, Lillerød, 3450 Allerød

Kirsten Nyegaard (sekr.) tlf. 48 17 43 21
 Enghave Park 190, Lillerød, 3450 Allerød

"Nøglehullet" er medlemsblad for Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune. Redaktion: Birthe Skovholm og Ole Høegh Post. Lay-out og tegninger: Ole Høegh Post, tryk: Preben Jensen. 350 ekspl.

ISSN 0905-4146 Oktober 1996